

PROBLEMATICA RESTAURĂRII UNUI INSTRUMENT MUZICAL DIN SECOLUL AL XVIII-LEA

Radu Tunaru

Acest instrument muzical a apărut în Franța în secolul al X-lea. Muzeul Luvru din Paris deține documente care-i atestă apariția încă din secolul IX, odată cu invazia musulmanilor în Europa Occidentală.

În Franța îl întâlnim sub numele de *CHIRONDA* sau *CHIRONDA LIRA*, fiind un vechi instrument muzical cu coarde frecate, cu o manivelă roată care înlocuia arcușul. Prezenta gâtul scurt, bogat ornamentat cu încrustații cu fildeș, abanos sifed sau pietre prețioase. La extremitatea superioară a gâtului era atașat un cap zoomorf sau antropomorf fin sculptat. Coardele se montau paralel cu fața instrumentului, două coarde pe centru pentru melodii, încadrate de două-patru coarde pentru acompaniament, acordate în cvinte sau octave. Claviatura cuprindea inițial opt clape pentru opt note muzicale, evoluând apoi până la douăzecișitrei de clape. Pentru că la început proporțiile erau considerabile, instrumentul impunea prezența a doi executanți. Iconografia din evul mediu prezintă modele de lire așezate pe genunchi a doi instrumentiști, unul învîrte manivela iar celălalt apasă pe claviatură. Cu timpul, dimensiunile se reduc, lutierii construiesc modele miniaturale manevrate de o singură persoană. Acest model de liră s-a menținut în practica muzicală pînă în secolul al XIX-lea, fiind prietena nedespărțită a cântecului și dansului în satele elvețiene, italiene și germane. În secolul al XIX-lea lira a pătruns pînă în îndepărtata Japonie. Astăzi o mai întâlnim rareori în mediul rural în țări din Europa ca: Anglia, Franța, Polonia, și Ungaria. În România, lira a pătruns prin Ardeal sub denumirea de lăută și prin Moldova de nord sub numele de lerlă.

Se mai menționează prezența unui model perfecționat prevăzut în interior cu un burduf cuplat la un șir de tuburi sonore caracteristice orgii portabile. Iată și câteva denumiri echivalente pentru liră: kolovratek (poloneză); tekerolant (maghiară); vielle d'amour (franceză); zamfona (spaniolă); fidula (latină); vièle (franceză) - termen medieval pentru fidula; cruth (engleză); chironda-vièle (franceză) - termen medieval pentru chioronda; ghironda, lira tedesca, lira da orbo (italiană); organistrum, lyra mendicorum (latină); instrument truant, vielle a roue (franceză); drehlaier,

leier (germană); hurdy-gurdy (engleză), viola de rueda, cinfonia (spaniolă).

În cazul de față avem o vielă ce provine din localitatea Sulița-Moldova, județul Suceava și a fost confecționată în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea de către Tănase Cîrneci cunoscut cântăreț de vioară. După ornamentații se vede că aceasta este de factură populară, întâlnim incrustații reprezentând motivul solar (rozete)- motiv simbolic de largă circulație, precum și motivul crucii - simbolul creștinătății.

Viola are forma unei viori de dimensiuni mai mari, prezintă gâtul scurt și are trei strune: una în mijloc, pentru melodie și două lateral pentru acompaniament. Pe suprafața vielei se află o cutie pentru claviatură unde se găsesc douăsprezece clape pentru douăsprezece note muzicale și este prevăzută cu un capac de protecție.

Viola are trei cordare din corn de cerb ornamentate cu motive identice întâlnite la obiecte din corn, os, ceramică și metal din sec. II-III e.n. De cele trei cordare sunt prinse cele trei strune care traversează toată lungimea vielei, cea din mijloc prin cutia claviaturii, iar celelalte două prin stânga și dreapta acesteia. Gâtul vielei este format dintr-o cutie pentru cele trei chei de acordaj.

În partea opusă gâtului se află o manivelă metalică cuplată la o roată din lemn situată în interiorul vielei și care are rolul unui arcuș.

Obiectul prezintă intervenții anterioare necorespunzătoare: înclieiri defectuoase cu aracet, chituri cu aracet și clei animal. Lemnul din componența vielei este în general fragilizat, parțial foarte fragilizat și deshidratat. Întreg obiectul prezintă depuneri masive de murdărie ancrasată în combinație cu urme de verni. În urma înclieirilor repetate întâlnim surplus de adeziv și chiar chituri cu aceștia. O parte din lemnul vielei a scăzut, prin uscare, provocând deformări locale. Viola mai prezintă fracturi ale lemnului, fisuri, desleieri, depuneri masive de praf (în interior), fixări în cuie ale unor elemente componente: Metalul din componența vielei este puternic oxidat, iar cornul este foarte îmbătrânit și îngălbenit.

Datorită acestor degradări obiectul a necesitat ample operații de restaurare care au durat trei luni.

Prima operațiune a fost desprăfuirea întregului obiect urmată de o demontare parțială: clape, sturne, chei de acordaj; pentru a se putea efectua tratamentul chimic necesar sopării atacului xilofag. Atacul xilofag era de intensitate mică și făcea parte din ordinul Cleoptera, familia Anoblidae, specia Anobium pertinax și Anobium punctatum. Tratamentul chimic a constatat în injectarea și pensularea cu Xylamon (fără întăritor), operație repetată de trei ori, la interval de 24 ore. S-a constatat eficiența tratamentului chimic în urma căreia atacul a fost stopat.

S-a trecut la demontarea vielei, atât cât a fost posibil și necesar (obiectul fiind foarte fragil). În interiorul vielei s-au găsit coji de semințe (lăsate ca "amintire" de către unii vizitatori), depuneri masive de praf

și murdărie și scurgeri de adezivi în urma repetatelor încheieri. S-a demontat manivela metalică care a fost predată sectorului de restaurare metal pentru curățire. Interiorul vielei a fost curățat de praf și murdărie iar urmele de adezivi au fost înlăturate.

Capacul vielei a suferit două rupturi de-a lungul fibrei în timpul demontării. La încheierile defectuoase s-a intervenit fiind necesară curățirea mecanică a adezivilor folosiți anterior. Atât vechile rupturi cât și cele două rupturi suferite în timpul lucrului au fost încheiate cu clei animal.

Părțile laterale ale vielei (eclise) au fost curățate de adezivii vechi. S-a înlăturat dublura existentă în zona de încheiere cu partea superioară, constatându-se lipsa materialului lemnos sub aceasta. Completarea acesteia s-a făcut cu un fragment de lemn vechi de aceeași esență prin încheiere cu clei animal respectând direcția fibrei lemnului. Fisurile și fracturile lemnului au fost și ele încheiate în mod corespunzător.

Corpurile străine obiectului (cuie, sârme) au fost înlăturate. Cordarele din corn de cerb au fost curățate, patru clape au fost confecționate din lemn vechi și uscat de paltin după modelul original (existând celelalte opt clape). Una dintre cele trei chei de acordaj care prezenta mai multe fisuri a fost încheiată, capacul cutiei claviaturii fiind încheiat defectuos a fost descleiat, curățat și reîncheiat în mod corect.

În urma acestor intervenții obiectul putea fi reasamblat. Părțile laterale (eclisele) au fost montate și încheiate corespunzător, s-au făcut consolidări în zonele de încheiere respectându-se modelul original. Manivela metalică a fost remontată după care s-a reîncheiat capacul vielei. Vela fiind reasamblată s-a trecut la curățirea cu soluția 1 (50% apă, 10% alcool etilic, 39% terebentină și 1% ulei de in fiert și 5 picături de amoniac).

Vernisarea s-a făcut cu ceară de albine prin impregnare la cald. Clapele, cutia și capacul claviaturii, cheile de acordaj au suportat același tratament. Vielei i-au fost remontate cutia claviaturii, cheile de acordaj, cordarele din corn și strunele.

Vielei nu i s-a putut reda sunetul ce a încântat pe parcursul multor ani sufletul oamenilor.

În prezent este expusă la Muzeul Politehnic din cadrul Complexul Muzeal Național Moldova din Iași.

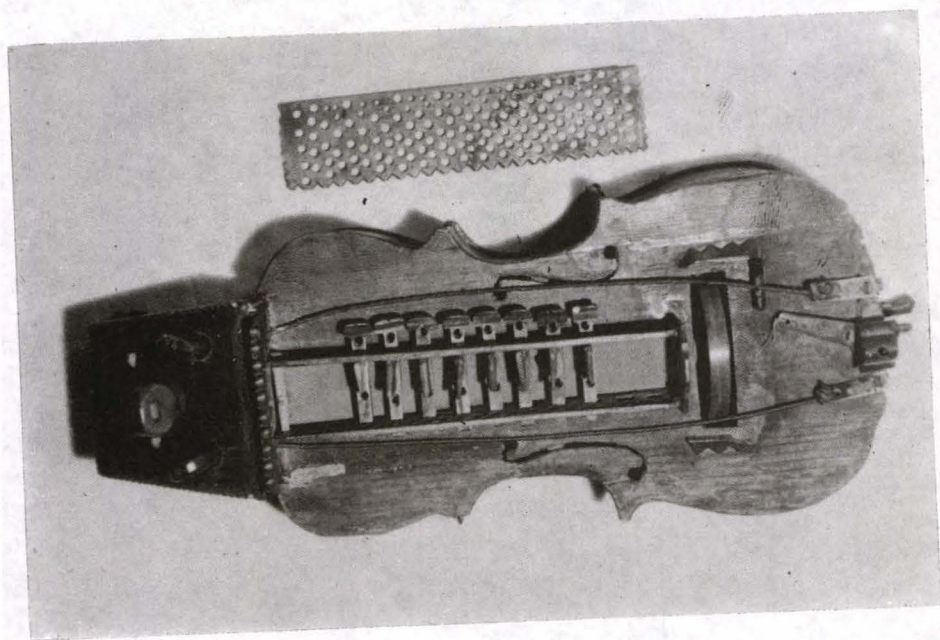

Fig. 1. Viela înainte de restaurare

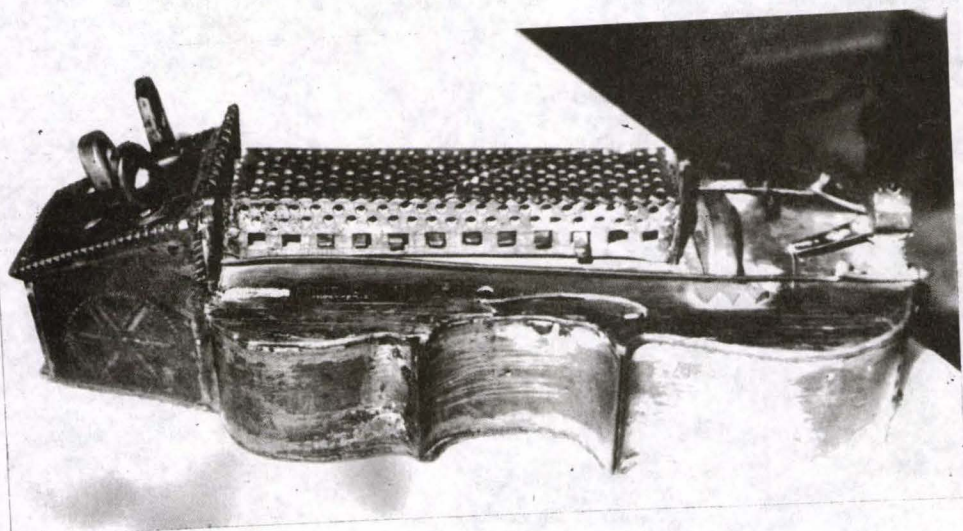

Fig. 2. Vedere axiomatică

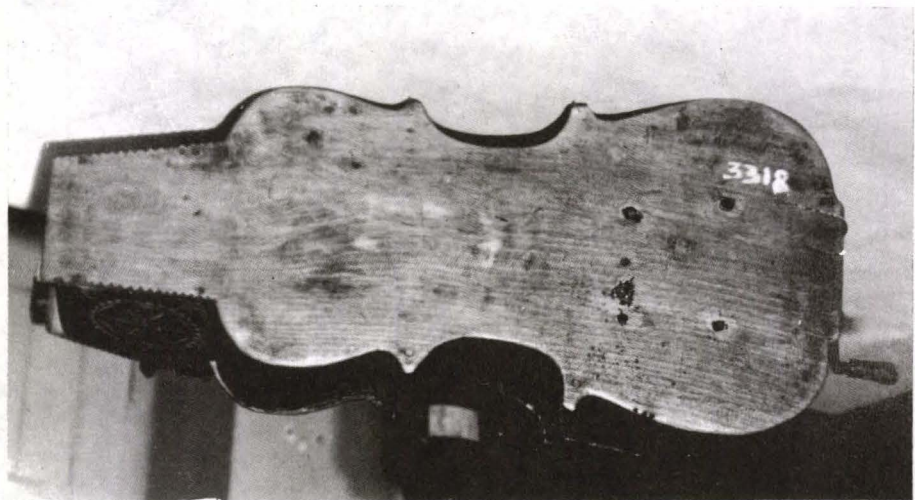

Fig. 3. Vedere din spate

Fig. 4. Detaliu manivelă

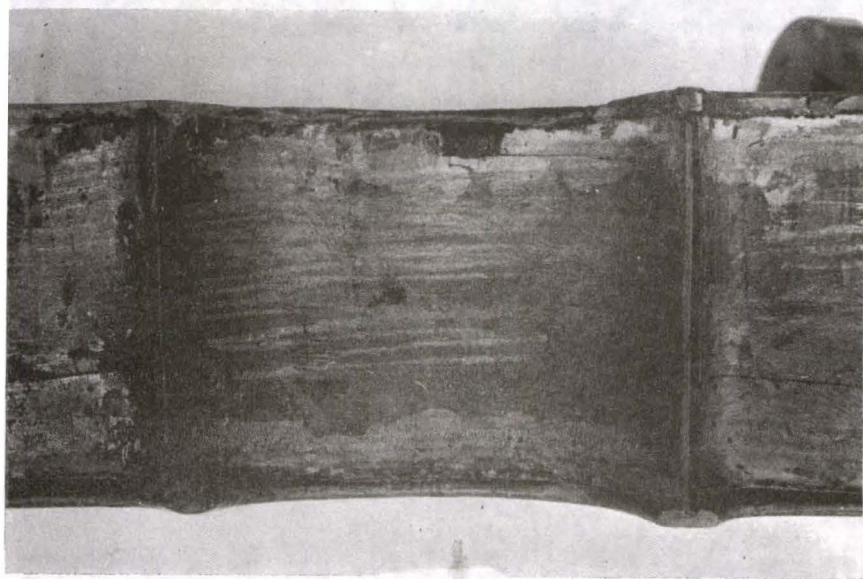
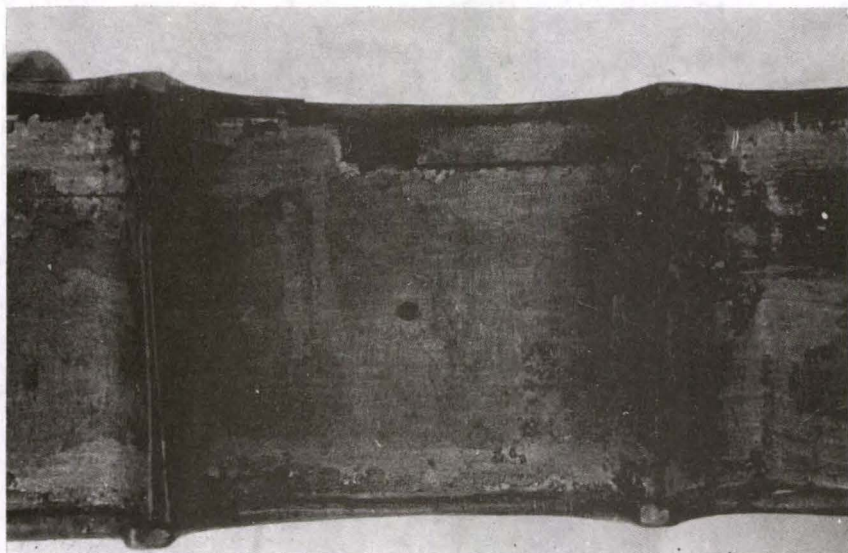

Fig. 5.6 Detaliu nărti laterale

Fig. 7. Obiectul după demontarea parțială

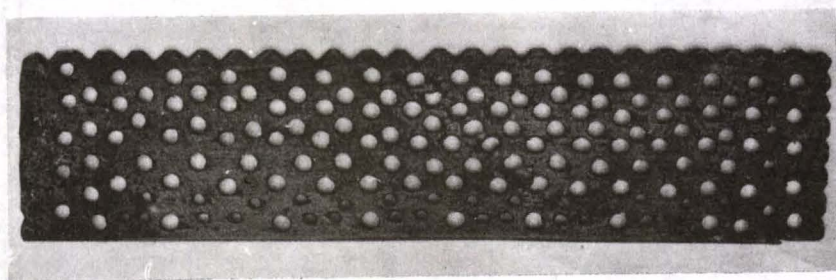

Fig. 8. Detaliu capac claviatură

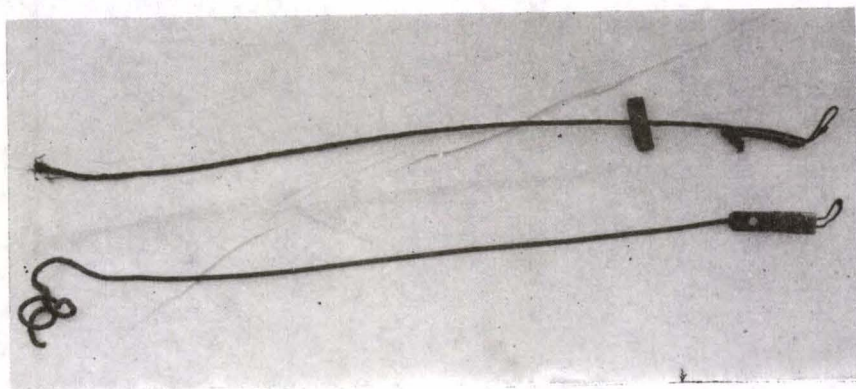

Fig. 9. Strune

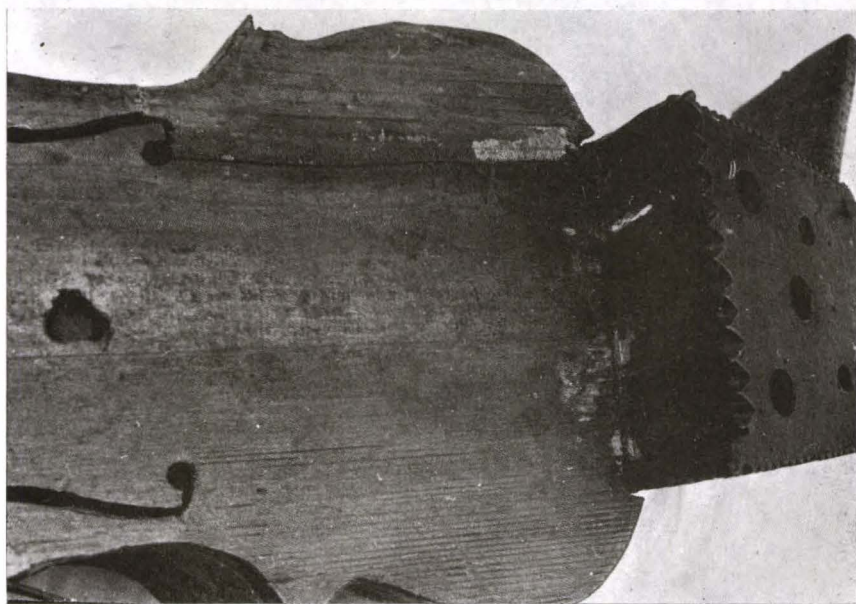

Fig. 10, 11. Detalii față după demontarea parțială

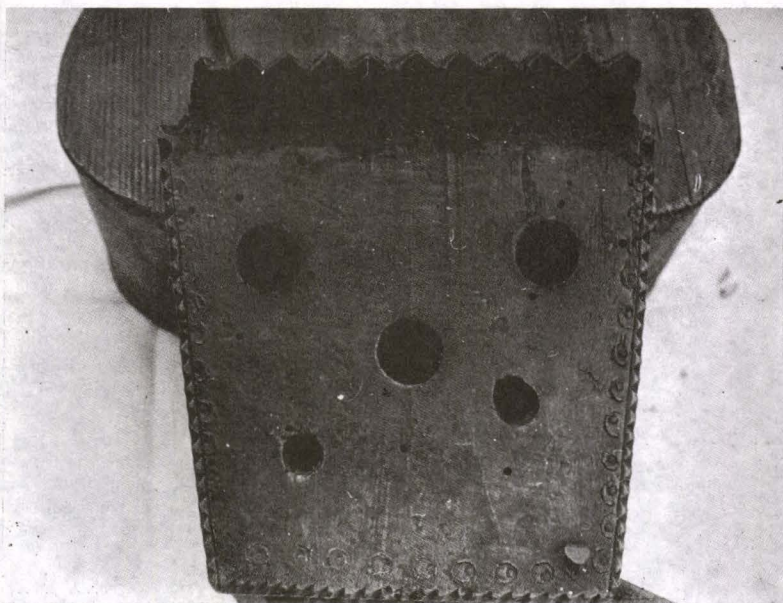

Fig. 12. Atac de insecte xilofage

Fig. 13. Cheile de acordaj (atac xilofag, fisuri)

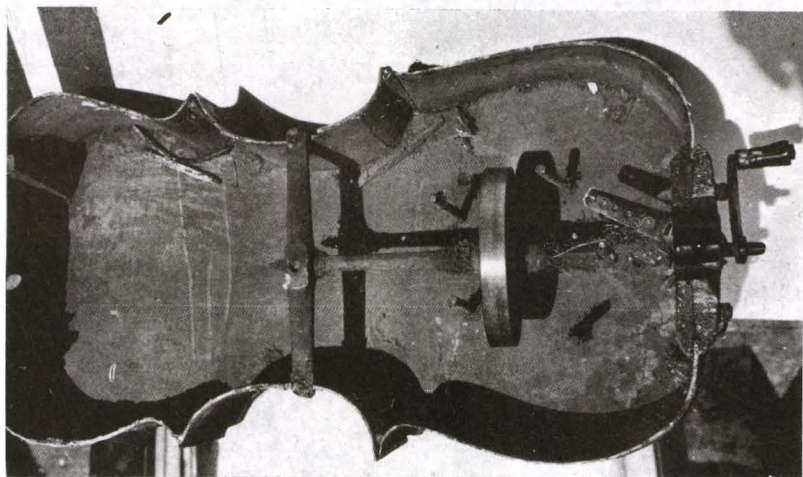

Fig. 14. Obiectul după demontare

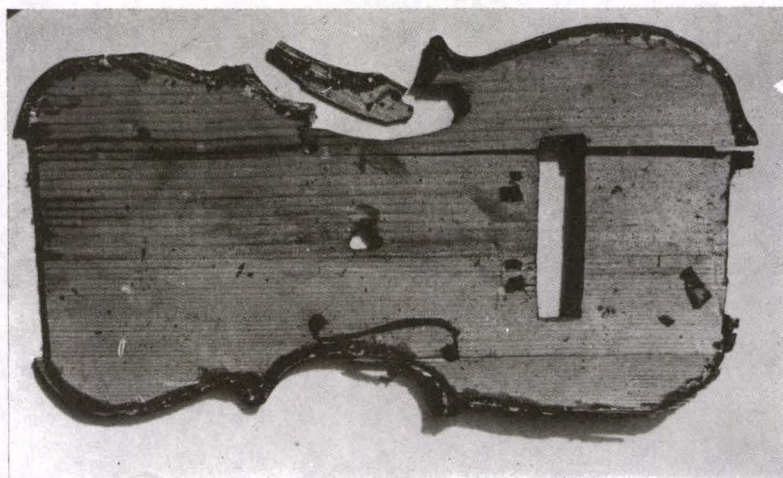

Fig. 15. Capacul viclei

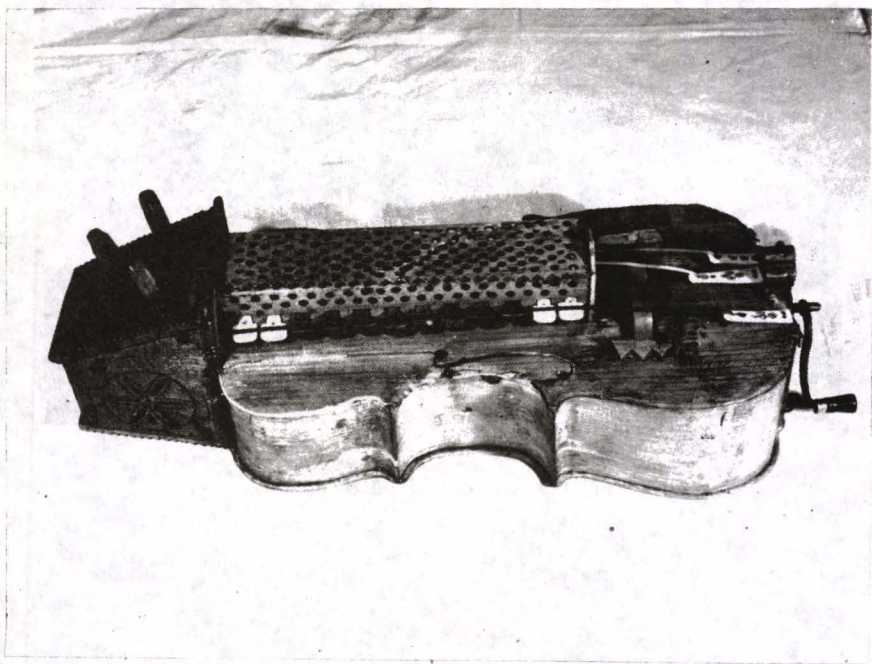

Fig. 16. Viela după restaurare

Bibliografie:

- Bărbuceanu V., - *Dicționar de instrumente muzicale*, București 1992
Bianu V.V., - *Vioara - istoric, construcție, verniu*, București 1957
Remer- Anselme -I., *Peregrinările unor viori celebre*, București 1969
George Iuga - *Combaterea biodegradării în sistemul muzeal*, în *Ziridava*, XI, 1979 p. 1111-1161
Encyclopédie de la musique - Paris 1961
Dictionnaire de la musique. Science de la musique - editura Bordas - Paris 1977
The New Oxford History of Music Ancient and oriental music, - London, 1957
Grove's Dictionary of Music and Musicians, London, 1966
Old English Instruments of Music, London, 1910
The History of Violin Playing From Its Origins to 1761 and Its Relationship to the Violin and Violin Music, London 1965

Consultanți științifici:

- Rodica Ropot, director adjunct - Complexul - Muzeal Național Moldova Iași
Camelia Cristofor, muzeograf - Muzeul Politehnic Iași
Angela Olaru, muzeograf - Muzeul Etnografic Iași
Ioan Pop, restaurator principal - Complexul Muzeal Național Moldova Iași
Mihai Babii, profesor universitar - Conservatorul George Enescu Iași
Gheorghe Duțică, asistent universitar - Conservatorul George Enescu Iași
Maria Mustăță, biolog - Complexul Muzeal Național Moldova Iași

DIE PROBLEMATIK DER RESTARIERUNG EINES MUSIKINSTRUMENTES AUS DEM XVIII. JAHRHUNDERT (Zusammen fassung)

Das restaurierte Instrument ist eine Viola die sich zur Zeit in der Sammlung des Politechnischen Institutes Iassy befindet. Sie stammt aus Suliți-Moldau und wurde in der zweiten Hälfte des XVIII. Jahrhunderts vom rumänischen Violonisten Tanase Carneci gebaut.

Beim Eingang in das Restaurierungslabor wies das Instrument lückenhafte Verbindungen und starke Schmutzablagen vor. Das Holz war zerbrechlich und ausgetrocknet, hatte Brüche und Sprünge, war teilweise entleimt und von xylophagen Insekten angegriffen, Die Metallteile waren ihrerseits stark oxydiert.

Nach der einganglichen Entstaubung wurde das Objekt teilweise zerlegt: Die Metallteile wurden dem Metallrestaurierungslabor überreicht.

Die Holzkomponenten wurden zu erst mit einer Substanz behandelt um den xylophagen Angriff zu stoppen. Nachträlich wurden die alten Adhäsive gereinigt, die fehlenden Holzteile wurden eingesetzt und die nötigen Verbindungen wieder hergestellt.

Zum Schluss wurde das Instrument wieder zusammengebaut und vernisziert.